

Додаток 1

**Інструментарій діагностики показників
сформованості моральних уявлень,
вчинків та культури поведінки дітей
старшого дошкільного віку**

Відстеження моральної сформованості дітей старшого дошкільного віку впродовж навчального року

На основі названих вище показників визначено рівні морального розвитку дітей старшого дошкільного віку за такими показниками:

Високий (5 б.) – 80% – 100% – дитина обізнана з морально-етичними категоріями (доброта, дружба, повага, співчуття), моральними якостями (увічливість, гостинність, скромність, правдивість, чесність) і моральними нормами (турбота про молодших, повага до старших, взаємодопомога), знає та може пояснити їх сутність; з нормами й правилами морально-етичної поведінки; адекватно оцінює поведінку героїв художніх творів, однолітків і власну поведінку; обізнана з творами морально-етичної спрямованості (не менше як 10 творів різних жанрів), розповідають їх напам'ять, самостійно добирає народні твори на запропоновані моральні теми, розігрують народні ігри, визначають і розуміють мораль твору; свідомо дотримуються норм та правил морально-етичної поведінки, уміє піклуватися про довколишніх і співпереживати їм.

Достатній (4 б.) – 60% – 80% – дитина добре знає й розуміє сутність морально-етичних категорій, моральних якостей та норм (3-4), обізнана з нормами і правилами морально-етичної поведінки; уміє висловити своє ставлення до позитивних і негативних героїв твору, пояснити свою думку; діти цього рівня здебільшого адекватно оцінює поведінку героїв, свою власну й однолітків, характеризуючи її розгорнутими висловлюваннями; знає малі фольклорні твори (6-8) і розповідає їх, розрізняє декілька фольклорних жанрів (4-5), з незначною допомогою педагога добирає малі форми фольклору, народні ігри та пісні на запропоновані морально-етичні теми, здебільшого самостійно визначає і розуміє мораль фольклорного твору, хоча подекуди припускаються незначних неточностей; переважно проявляє бажання піклуватися про довколишніх та співпереживає їм.

Середній (3 б.) 40% – 60% – дитина обізнана з морально-етичними категоріями, моральними якостями й нормами (1-2), може пояснити їх сутність; обізнана з деякими нормами і правилами морально-етичної поведінки, але часто відхиляється від них; дитина здебільшого не може висловити свого ставлення до героїв твору, неадекватно оцінює їхню поведінку і свою власну; знає декілька художніх творів (4-5) та розповідає їх за допомогою вихователя, розрізняє 2-3 фольклорні жанри, не вміє самостійно добирати малі фольклорні твори на відповідну моральну тему, здебільшого неправильно визначають мораль твору; піклуються про довколишніх після нагадування з боку дорослого або під його контролем.

Низький (1–2 б.) 0% – 40% – знання, уміння та навички дитини є фрагментарними, вона не вміє застосовувати їх ні в ігровій, ні в самостійній роботі; дитина не здатна реалізувати набуті знання під час заняття; дитина обізнана лише з поодинокими морально-етичними категоріями, моральними якостями і нормами, але пояснити їх сутності не може; неадекватно оцінює поведінку героїв художніх творів, однолітків та власну поведінку; дотримується окремих норм і правил морально-етичної поведінки, але лише після неодноразового нагадування й контролю з боку дорослого; називає 3 і менше творів українського фольклору, не вміють визначати мораль твору, добирати фольклорні твори на відповідну тематику; не виявляє піклування про довколишніх.

Методика 1. «Оціни вчинок» (вправа)

Мета: Визначити рівень вміння диференціювати поняття «добро» і «зло», оцінювати відповідні вчинки (свої та інших людей). **Матеріал:** 12 картинок серії «оціни вчинок» **Інструкція:** вправа проводиться індивідуально з кожною дитиною. **Процедура виконання:** Запропонувати дітям розглянути малюнки і дати оцінку вчинкам дітей. Хто з дітей вчиняє погано? А хто добре? Чому?

Критерії оцінювання:

1 бал – за оцінку вчинку, зображеного на картинці, яка орієнтована на дотримання морально-етичних норм, диференціацію понять «добро» та «зло»;

0 балів – за оцінку, яка суперечить нормам моралі.

4 бали (12–10) – високий рівень;

3 бали (9–7) – достатній рівень;

2 бали (6–4) – середній рівень;

1 бал (3–0) – низький рівень

Методика № 2. «Піклуємося про оточуючих» (вправа)

Мета: визначити рівень вміння діяти морально, ініціювати допомогу та підтримку всім, хто цього потребує. Інструкція: вправа проводиться індивідуально з кожною дитиною. Процедура проведення: дитині пропонують розглянути картини і вибрати ті, на якій зображені діти, які вчиняють морально, піклуються про оточуючих.

Критерії оцінювання:

4 бали – високий рівень (дитина оцінює вчинки відповідно моральних норм, демонструє бажання, розуміння, вміння оцінювати допомогу друзям та підтримку всім, хто цього потребує);

3 бали – достатній рівень (розуміє моральні норми і правила, демонструє дбайливе ставлення до людей похилого віку, молодших, тварин, готовність прийти на допомогу тим, хто цього потребує);

2 бали – середній рівень (відчуває труднощі в демонстрації вміння ініціювати допомогу друзям та підтримку дорослим і одноліткам, хто цього потребує);

1 бал – низький рівень (не проявляє вміння ініціювати допомогу та підтримку всім, хто цього потребує, не захищає менших та слабших) [3, с.88].

Методика № 3. «Чарівник» (гра)

Мета: виявлення рівня вміння турбуватися про інших, прагнення бути корисною.

Матеріал: 3 набори кружечків: жовті, чорні, бузкові;

Інструкція: вправа проводиться індивідуально з кожною дитиною *Процедура виконання:* запропонувати дитині «перетворитися» на чарівника. Чарівник може здійснювати бажання, якщо воно йому подобається. Дитина відмічає жовтим кружечком ті бажання які буде здійснювати, чорним – ті які здійснювати не буде; якщо Чарівник вагається у рішенні – у нього є кружечок бузкового кольору.

- Не буду звертати увагу на того хто плаче.
- Допомогати мамі, бабусі, комусь іншому.
- Відібрати силою те що хочу.
- Казати привітні слова (або компліменти), щоб у людини покращився настрій.
- Не хочу займатися господарською роботою.
- Турбуватися про тварин.
- Не хочу турбуватися про тварин, рослини.
- Піклуватися про маленьких і слабких.
- Не хочу бути уважним до стареньких і малих.
- Допомогати стареньким.
- Не хочу пам'ятати про свої обіцянки
- Якщо когось образили – захистити, заспокоїти.
- Хочу, щоб всім стало страшно: буду кричати, тупотіти ногами, ламати, бити, кидати речі, навіть битися.
- Сказати щось ласкаве тому, хто плаче.
- Хочу завжди робити те, що хочу, поводити себе шумно, навіть якщо хтось відпочиває.

- Якщо комусь боляче – пожаліти, погладити те місце, де болить, при необхідності надати допомогу.

Критерії оцінювання:

За кожне бажання, яке відповідає морально-етичним нормам поведінки – 1 бал, за бажання, не відповідає нормам моралі – 0 балів.

4 бали (11–9 бали) – високий рівень (дитина володіє етичними еталонами поведінки, демонструє схильність виявляти турботу про інших, прагне бути їм корисною);

3 бали (8 –7 бал) – достатній рівень (дитина засвоїла морально-етичні правила поведінки, проявляє схильність виявляти турботу про інших, прагне бути їм корисною);

2 бали (6 – 4 бали) – середній рівень (дитина відчуває труднощі у засвоєнні етичних еталонів поведінки, не проявляє схильності виявляти турботу про інших, прагне бути їм корисною);

1 бал (3–0) – низький рівень схильності дитини виявляти турботу про інших, не володіє морально-етичними нормами еталонами поведінки [3, с.87].

Методика № 4. «Справжній друг» (бесіда)

Мета: визначити рівень вміння ініціювати допомогу та підтримку всім, хто цього потребує.

Інструкція: бесіда проводиться індивідуально з кожною дитиною.

Процедура виконання: запропонувати дитині поділитися думками про дружбу та справжніх друзів.

- Що таке дружба ?
- Яким повинен бути справжній друг?
- Хто є твоїм другом ?
- А ти справжній друг ?
- Чи треба допомагати друзям ?
- Чи потрібно захищати менших?
- Слабших за тебе тварин?
- Як це можна зробити ?

Критерії оцінювання:

4 бали – високий рівень (демонструє бажання, розуміння, вміння ініціювати допомогу друзям та підтримку всім, хто цього потребує, намагається захистити менших, слабших за себе);

3 бали – достатній рівень (поняття про дружбу, друга, правила дружби, піклування та захист менших, слабших пояснює згідно морально-етичних норм, прийнятих у суспільстві);

2 бали – середній рівень (відчуває труднощі в демонстрації вміння ініціювати допомогу друзям та підтримку дорослим та одноліткам, хто цього потребує);

1 бал – низький рівень (не проявляє вміння ініціювати допомогу та підтримку всім, хто цього потребує, не захищає менших та слабших) [3, с.87].